

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. Стаття присвячена питанню організації самостійної роботи студентів по підготовці до занять з іноземної мови у вищому навчальному закладі. Відзначається важливість раціонального планування позааудиторної роботи з урахуванням принципів інтелектуальної активності та ефективності.

Ключові слова: самостійна робота, студент, активність, результативність, самоорганізація, практичні навички, лексичним та граматичним матеріал.

В сучасних умовах переходу до європейської системи навчання у вищій школі особливо актуальним стає питання організації самостійної роботи студента. Новий підхід до вивчення іноземної мови передбачає рішення додаткових задач в підготовці майбутнього фахівця – вироблення навиків самостійної роботи, виховання культури самопідготовки, раціональне формування методики навчання студентів у розвитку різноманітних мовних умінь та в оволодінні лексичним та граматичним матеріалом.

У зв'язку із посиленням ролі самостійної роботи у навчально-пізнавальному процесі, актуальною стала проблема раціональної організації самостійної роботи з урахуванням рівня готовності до неї студента. Ці питання відображалися ще в працях Сократа, Демокріта, Ж.-Ж. Руссо, Я.А. Коменського, К.Д. Ушинського та продовжують активно досліджуватися вченими та педагогами-практиками. У наукових роботах В.К.Буряка, Б.П. Єсипова, П.І. Підкасистого [1,3,5] та інших, розглядалися принципи організації та сутність поняття «самостійна робота», пропонувалися різні класифікації, вивчалися методи, форми, засоби проведення самостійної роботи, розроблялися методики планування, організації та контролю.

Мета статті – запропонувати низку рекомендацій щодо організації самостійної роботи студентів, що сприятимуть підвищенню результативності

навчання, розвитку довільної уваги студентів, формуватимуть в них здатність міркувати, розвиватимуть активність та самостійність як риси характеру.

На нашу думку, слід винести до самостійної роботи лише ті навчальні дії, що здійснюються безпосередньо без допомоги викладача як дома, так і на занятті.

Як показав аналіз досліджуваної проблеми, найбільш міцними є ті знання, уміння й навички, які здобуваються самостійно, а майбутній спеціаліст буде висококваліфікованим, проявляючи пізнавальний інтерес і власну ініціативу в навчанні, привчаючи себе працювати систематично, наполегливо, творчо, самостійно оволодіваючи новими надбаннями світової культури [4, с. 66].

Для самостійної роботи навчальний матеріал бажано викласти методично таким чином, щоб компенсувати відсутність контакту з викладачем. Отже, на наш погляд має виконуватись головна функція – функція управління самостійною роботою студента.

Важливість правильної організації самостійної роботи студентів, як відмічають педагоги та психологи, полягає перш за все в тому, що вона стимулює розумову активність, підвищуючи при цьому результативність навчання. Вважається, що надмірна активність викладача в передачі знань, дуже часто призводить до гальмування в сприйнятті студента. Ефект від повторних пояснень зазвичай незначний, тому що у слухача виникає хибне враження, що вони все це вже знають та вміють, і вони залишаються внутрішньо пасивними, а відповідно, несприйнятливими. К. Д. Ушинський охарактеризував таку вчительську активність як «перетерпіння діяльності іншого». Самостійна робота розглядається як діяльність, що передбачає максимальну активність по відношенню до предмету вивчення, а саме іноземної мови. В процесі цієї роботи у студента активізуються його творчі можливості, розвивається мислення, логіка, уміння контролю, самоаналізу та самооцінки.

На думку М.Г. Гарунова та П.І. Підкасистого самостійній роботі студента властиві такі характеристики: вона формує на кожному етапі його руху від незнання до знання необхідний об'єм та рівень знань, навиків та вмінь для вирішення пізнавальних задач; виробляє у студента психологічну установку на систематичне поповнення своїх знань і вироблення умінь орієнтуватися в потоці наукової інформації; являється найважливішою умовою самоорганізації студентів в оволодінні методами професійної діяльності, пізнання, та поведінки, являється інструментом педагогічного керівництва та управління самостійною, пізнавальною та науково-виробничою діяльністю в процесі навчання та професійного самовизначення [2, с. 58].

Ще однією із основних переваг самостійної роботи є те, що вона передбачає максимальну індивідуалізацію діяльності кожного студента та одночасно може розглядатися як засіб удосконалення творчої індивідуальності. Кожен студент використовує джерело інформації в залежності від своїх потреб і можливостей, він працює в своєму темпі, щоб досягти бажаного результату [3, с. 34]. Ця властивість надає самостійній роботі гнучкого характеру, значно підвищує відповідальність та покращує успішність. Таким чином, цей вид діяльності передбачає впровадження її окремих форм в процес вивчення іноземної мови як під направляючим керівництвом викладача, так і без нього, на протязі всього курсу вивчення іноземної мови.

Важливим аспектом в організації самостійної роботи студента являється практичний досвід викладача та рівень його методичної та спеціальної підготовки. Рівень методичної підготовки проявляється в проведенні лекційних занять, а спеціальної – в практичних заняттях з мови [5, с. 122].

Розглянемо детальніше спеціальну підготовку. Спеціальна підготовка студента включає практичне заняття з мови. Резерви формування навиків самостійної роботи тут значні. Одним із напрямків, являється професійно орієнтуюча організація цих занять. Наскільки актуальним є цей напрям,

можна судити по тому, яке значення має зараз процес навчання іншомовному мовленню в цілому. На підставі досвіду можна стверджувати, що професійна направленість повинна стати такою, щоб професійні потреби стали джерелом активності студентів на заняттях, наприклад: потреба в організації спілкування, прояв лідерства в спілкуванні, потреба в контролюючій діяльності. Все це визначає конструктивно-плануючу діяльність, котра являється однією із основних педагогічних функцій викладача. Якщо спочатку ця діяльність здійснюється під безпосереднім керівництвом викладача (який планує фрагмент заняття, підбирає мовний матеріал), то надалі, вона повинна стати значною мірою самостійною. На практичних заняттях для організації самостійної роботи необхідно створити банк диференційованих завдань, ситуацій, задач для самостійного вирішення. Однією з ефективних форм самостійної роботи для практичних занять є ділова гра, тематика якої, зазвичай пов'язана з конкретними науковими чи практичними проблемами, моделюванням професійних ситуацій.

Самостійна робота більш ефективна, якщо вона парна або в ній беруть участь троє чоловік. Групова робота підсилює фактор мотивації й взаємної інтелектуальної активності, підвищує ефективність пізнавальної діяльності студентів завдяки взаємному контролю [9, с. 34-35].

Участь партнера істотно перебудовує психологію студента. У випадку індивідуальної підготовки студент суб'єктивно оцінює свою діяльність як повноцінну й завершену, але така оцінка може бути помилковою. При груповій індивідуальній роботі відбувається групова самоперевірка з наступною корекцією викладача. Це забезпечує ефективність роботи в цілому. При досить високому рівні самостійної роботи студент сам може виконати індивідуальну частину роботи й демонструвати її партнеру-однокурснику.

Наприклад, в медичному вузі на практичному занятті з іноземної мови, домашнім завданням може бути самостійна робота студентів із складанням діалогу «лікар-пацієнт» на основі прочитаного тексту на занятті,

використовуючи нові слова і словосполучення. Мета цієї роботи полягає в тому, щоб завдяки імітаційним умовам забезпечити студенту можливість приймати і реалізувати свої майбутні професійні навички.

Підготовка до самостійної роботи ускладнюється певними перепонами, а саме психологічною і професійною неготовністю до неї більшості студентів, недостатнім інформаційним забезпеченням навчального процесу загалом і самостійної роботи зокрема, відсутністю інтелектуальної ініціативи та пізнавальної активності суб'єктів процесу навчання. Серед різноманітних видів позааудиторної роботи особливе місце займає виконання домашніх завдань різного характеру, такі як вивчення граматичного матеріалу, схем, таблиць, моделей, діаграм, лексичних мінімумів із тем, переклад і переказ текстів, вивчення розмовних тем тощо. Аналіз досвіду позаурочної самостійної роботи студентів з іноземної мови показує, що в організації домашньої навчальної роботи студентів є серйозні недоліки. Назвемо, на нашу думку, деякі з них. Не всі студенти мають необхідний мінімум знань та практичних навиків з раціональної організації своєї навчальної роботи, не володіють способами самостійного отримання теоретичних (мовних) знань та застосування їх при виконанні вправ та завдань по підручнику.

Студенти не знають психологічних та фізіологічних закономірностей запам'ятовування та забування, не мають уяви, в якій послідовності виконувати деякі види завдань. Як правило, студенти виконують письмові вправи з мови не звертаючи уваги ні на правила, ні на мовні зразки, які є в підручнику, а потім, якщо в них є час або бажання, виконують усні вправи не беручи до уваги того, що було в письмовій вправі. Більшість студентів не мають навиків роботи зі словником, з граматичним довідником, який є в підручнику, не вміють самостійно розкривати значення нових лексичних одиниць.

При плануванні домашнього завдання викладач не завжди усвідомлює, чи зацікавить така форма роботи студентів, чи зможуть студенти виконати дане завдання в залежності від їх здібностей та скільки часу вони витратять

на його виконання. Іноді домашнє завдання повторює роботу на занятті, що не викликає зацікавленості у студентів ні по формі, ні по змісту. Більшість завдань не пов'язані між собою та з матеріалом попереднього уроку. При виконанні домашнього завдання студенти не вміють виділяти головне, тому завчають учбовий матеріал механічно. Домашні вправи не завжди допомагають студенту побачити і виділити головне, усвідомити, засвоїти, узагальнити і систематизувати основні найбільш важливі граматичні правила і ситуативно-тематичну лексику.

Не завжди диференційовано і достатньо направлено організована домашня навчальна робота з активною і пасивною лексикою. В результаті цього важливі лексичні одиниці та граматичні конструкції залишаються незасвоєними, що ускладнює подальшу роботу з ними в певних мовних ситуаціях.

Згідно з думкою Л. Н. Філімонової, домашнє завдання з іноземної мови повинно базуватись на таких принципах:

1. Зміст кожного домашнього завдання повинен мати конкретну практичну, навчальну, виховну та розвиваючу мету.
2. Студент повинен ясно розуміти основну мету домашнього завдання і воно повинно плануватися таким чином, щоб можна було б встановити взаємозв'язок між завданнями, систематизувати і узагальнити свої мовні знання і бачити загальну систему роботи по вивченню мови.
3. Домашнє завдання має бути цікавим по формі, мати емоційний вплив. Тексти повинні бути інформативними, актуальними.
4. Домашнє завдання повинно мати творчий характер, а не направлене на механічне повторення студентом пройденого матеріалу на занятті.
5. До виконання домашнього завдання студент готується на занятті. Результат роботи, яка була виконана вдома полегшує вирішення нових комунікативно-пізнавальних задач на наступному занятті.

6. Кожне домашнє завдання повинно мати чіткі методичні вказівки та пояснення, письмові методичні пам'ятки, засоби самоконтролю і взаємоконтролю.
7. Студенти повинні володіти основами наукової організації самостійної навчальної роботи, знати особливості своєї пам'яті та уваги [7, с. 30-31].

Самостійна робота студента є основним шляхом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від занять час. У процесі самостійної роботи здійснюється самоосвіта студента, яка сприяє поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань. Основним засобом самоосвіти є самостійне опрацювання наукової, науково-популярної, навчальної та іншої літератури. Важливою умовою ефективності самоосвіти є володіння студентами раціональними прийомами самостійної роботи у процесі підготовки до лекції, практичної роботи, заліку та екзамену, написання реферату тощо [8, с. 116-117].

Значні педагогічні можливості в організації самостійної пізнавальної діяльності студентів має виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань. (ІНДЗ). ІНДЗ передбачає: вивчення, творче осмислення та систематизацію навчального матеріалу з досліджуваної проблеми; поповнення і поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, умінь і навичок (самостійний пошук інформаційних джерел, роботу з матеріалами Інтернету для отримання найновішої інформації з різних проблем педагогічної діяльності, їх науковий аналіз); спостереження за роботою викладачів, студентів, аналіз власних спостережень, ретроспективний аналіз фактів власного студентського життя; вивчення передового педагогічного досвіду та майстрів педагогічної праці; здійснення педагогічного міні-дослідження (інтерв'ю, бесіди, анкетування тощо); обґрунтування власної позиції щодо шляхів розв'язання проблеми; активізацію пізнавальної активності студентів; формування дослідницьких умінь; розвиток самостійності.

Важливою умовою ефективності позааудиторної самостійної роботи студентів є постановка й усвідомлення мети роботи на кожному її етапі, контроль результатів досягнення поставлених цілей з поступовим формуванням умінь самостійної постановки і вибору мети.

Після закінчення вузу, спеціаліст повинен не тільки добре виконувати свої виробничі функції, але і продовжувати своє навчання. І тому, саме в вищому навчальному закладі, студентам слід оволодіти методикою самонавчання для наступного самостійного опанування знаннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк В. К. Самостійна робота як системоутворюючий елемент навчальної діяльності студентів // Вища школа. – 2008. – №5. – С. 10–24.
2. Гарунов М.Г., Пидкасистый П.И. Самостоятельная работа студентов. – М.: Знание, 1978. – 317с.
3. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. – М.: Просвещение, 1961. – 239 с.
4. Літвінчук С. Б. Сучасні підходи до організації самостійної роботи студентів у вищій школі / С. Б. Літвінчук // Наукові праці. Серія: Педагогіка. – 2012. – Випуск 146. – Том 158 – С. 66.
5. Підкасистий, І.Ф. Педагогічні технології [Текст]: навч. посібник / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов; за заг. ред. І.Ф. Прокопенко. – Х.: Колегіум, 2006. – 224 с.
6. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование / П.И. Пидкасистый.– М.: Педагогика, 1980. – 240 с.

7. Филимонова Л. Н., Нуриахметов Г. Г. Некоторые типичные недостатки в организации домашней работы студентов по английскому языку. – М.: Просвещение. – 1990. – №3. – С. 30-31.
8. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії. - Тернопіль, 2003. – 136с.
9. Шимко І. Проблеми організації самостійної роботи у вищій школі / І. Шимко // Рідна школа. – 2005. — № 8. — С. 34–35.